

Automobilist krijgt geld toe bij goed gedrag

door Rudi Buis

Geef bestuurders die de spits mijden geld of cadeaus, en het wordt vanzelf rustiger op de weg. Minister Eurlings van Verkeer begint samen met het bedrijfsleven een proef met belonen. Maar werkt dat wel?

Er verschijnt een frons op het voorhoofd van Luc Visser uit Dordrecht. Zou hij de auto in de ochtend- en avondspits laten staan, als hij daarvoor vijf of tien euro in handen krijgt? Per dag. „Het is al snel honderd euro in de maand, ja”, zegt hij bij een benzinepomp langs de A13 tussen Rotterdam en Den Haag. „Maar dan moet ik wel met mijn baas afspraken maken om vroeger of later te beginnen. Of mezelf kwellen door de trein te pakken.” En toch, zegt hij, dat bedrag is 'wel lekker'.

Automobilisten belonen die de spits mijden: minister Camiel Eurlings van Verkeer wil de files onder meer te lijf gaan met een beloonproef in de Randstad, zo maakte hij vrijdag bekend. De proef dient als opmaat voor de invoering van de landelijke kilometerheffing.

Steun heeft de minister van de regeringspartijen CDA en ChristenUnie, zij zien het wel zitten om bestuurders die helpen de files te bekorten een extraatje te geven. De PvdA is sceptisch. "Het is maar de vraag of zo'n proef werkt en bovendien is het oneerlijk tegenover mensen die nu al de auto laten staan," zegt Kamerlid Lia Roefs.

Geld in het handje, sparen voor een iPod of ander luxe cadeau: hoe goed werkt belonen in het verkeer? „Het werkt alleen als je belonen direct koppelt aan goed gedrag”, vertelt omgevings- en verkeerspsycholoog Geertje Schuitema, werkzaam bij de Rijksuniversiteit Groningen (RuG). „Het is als met een hond: je moet de beloning snel laten volgen op goed gedrag, anders leg je cognitief de link niet meer.” Het beste is 'handje contantje', zegt verkeerspsycholoog Linda Steg, ook van de RuG. „Maar dat is in de praktijk lastig.”

In de auto's kunnen speciale kastjes worden geïnstalleerd, die meteen weergeven wat wordt verdiend door de file te vermijden. Dat bedrag kan dan op de rekening worden bijgeschreven. „En als je kijkt naar hoe gek men in Nederland is op zegeltjes sparen, zou dat ook kunnen.”

Dat belonen kan werken, wijst de proef Spits Mijden uit die eind 2006 werd gehouden op de druk bereden A12 tussen Zoetermeer en Gouda. Een groep van 340 automobilisten uit Zoetermeer kon gemiddeld vijf euro per dag verdienen als ze tijdens de spits niet op de A12 zouden rijden. In de periode vóór de beloning reed gemiddeld 40 procent in de ochtendspits, in de periode mét beloning was dat 20 procent.

Toch kleven er risico's aan een beloonproef. Een probleem is de termijn: wat gebeurt er als je stopt met belonen? Je kunt er de rest van de eeuw mee doorgaan, maar dat kost handenvol geld, waarbij nog moet worden afgewacht wie de rekening wil betalen. Dan is er nog de 'latente vraag', legt Schuitema uit. „Als een proef werkt en het wordt rustiger op de weg, kan dat voor anderen weer aanleiding zijn de auto te pakken. Dan staat het weer vast.”

Vervoerseconoom Erik Verhoef van de Vrije Universiteit in Amsterdam stelt dat de mooie resultaten van de proef tussen Zoetermeer en Den Haag niet één op één kunnen worden

vertaald naar een veel grotere proef in de Randstad. „Daar durf ik mijn handen niet voor in het vuur te steken. De latente vraag is groot.”

Een ander risico is dat automobilisten de beloning gaan opzoeken: in de wervingsfase rijden ze expres of extra vaak in de spits om uitverkoren te worden voor de proef, om vervolgens een vette beloning op te strijken. Dat heeft dus netto geen effect. Verhoef: „Aan spookdeelnemers hebben we niets.”

Dan maar bestraffen? Dat is wat te kort door de bocht, zeggen deskundigen. Belonen heeft wél een belangrijk psychologisch effect: de bestuurder wordt geleerd wat goed gedrag is. Een ander voordeel is dat belonen politiek minder gevoelig ligt. Beloningsexpert Steg: „Iedereen is voor belonen, rekeningrijden ligt gevoeliger. Maar ja, ook het geld voor belonen moet ergens vandaan komen.”